

institutionalized new ideological paradigm. The Renaissance Culture drew attention of person to the mundane world and its charms, opening eyes on its beauty and creating a need for active cooperation in the knowledge of secrets, as well as creative and adjusting the image perpetuating its political and diplomatic means. The interest to the knowledge of earthly things rejection indisputable authority of the church, the growth of secular elements in the culture researchers called the characteristic feature of the Renaissance and in the future – modern and postmodern period and present.

Key words: the Renaissance, Dante Alighieri, foreign policy, diplomacy, history of diplomacy.

УДК [94:355.01](470+470,661):[32.019.5:070](477) «1999/2000»

Павло Артимишин

ПОЧАТОК ДРУГОЇ ВІЙСЬКОВОЇ КАМПАНІЇ У ЧЕЧНІ: БАЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ТА МЕДІЙНОГО СЕРЕДОВИЩ В УКРАЇНІ

Презентуються результати теоретичного дослідження візії стосовно розгортання Другої чеченської війни, які поширювались серед українського політикуму та медіа у 1999–2000 рр. Проаналізовано передумови до початку Другої чеченської кампанії. Показано, що серед політиків та журналістів України бачення таких процесів у Росії були часто різноманітними. У висновках наголошується, що попри неоднозначність оцінок війни на Північному Кавказі, більшість українських кореспондентів вбачали у досліджуваних подіях бажання Кремля не стільки отримати перемогу над міжнародним тероризмом, як просто завоювати територію Чечні.

Ключові слова: Друга військова кампанія, Росія, Чечня, Україна, медіа.

Вивчення російської проблематики у сучасній українській історіографії було і залишається одним із перспективних та важливих напрямків дослідження, що зумовлено як тривалими контактами між Україною та Росією, які характеризувались і періодами миру, і періодами ворожості, так і сучасними геополітичними процесами на пострадянському просторі, де характер взаємин між цими державами відіграє ледь не ключову роль для розвитку міжнародних відносин у всій сучасній Європі, і зокрема у її центрально-східній частині. Особливо важливим є дослідження сучасної політичної дійсності у Росії під керівництвом Володимира Путіна, аналіз тенденцій розвитку останньої, вивчення механізмів її виникнення у такому вигляді, якою вона є зараз. Одним із таких механізмів, що дозволив значно посилитись на початку 2000-х рр. владі В. Путіна, була Друга військова кампанія у Чечні.

Метою цієї статті є на основі наявної історіографії прослідкувати передумови та початок Другої військової кампанії у Чечні та, опираючись на тексти стенограм засідань Верховної Ради України і низку українських друкованих та електронних періодичних видань, розглянути реакцію українського політикуму та медійного середовища на розгортання бойових дій на Північному Кавказі.

Досліджувана тематика має вже певне відображення в історіографії. Різні аспекти політики російської влади стосовно Чечні розглядалися Дж. Данлопом [1], Б. Джудою [2], Г. Садулаєвим [3], Д. Саттером [4], М. Х. Ван Херпенем [5], однак власне в українській історіографії ця проблема порушувалась переважно лише частково, зокрема у розвідках Т. Батенка [6], В. Коцура [7], О. Лавера [8], А. Наумова [9], і загалом ще очікує на свої детальніші розвідки, на що, у тому числі, претендує й дана стаття.

Російсько-чеченське протистояння має історію тривалістю у два століття. Ще упродовж першої половини XIX ст. російські імператори проводили на Кавказі колоніальні війни, які завершилися включенням до складу Росії у т. ч. й Чечні на рубежі 1850–1860-х рр. Після розпаду Російської імперії Чечня, в результаті кількох адміністративно-територіальних трансформацій, які проводила нова радянська влада, опинилась у складі Чечено-Інгушської автономної області (із 1936 р. – Автономної Радянської Соціалістичної Республіки (далі – ЧІАРСР)), що входила, своєю чергою, до РРФСР, а остання – до СРСР. У 1944 р., коли чеченці та інгуші потрапили в опалу до Кремля (останній звинуватив їх у колаборації із нацистами) і були депортовані здебільшого у країни Середньої Азії, сама ЧІАРСР призупинила існування. Лише після того, як чеченці та інгуші потрапили під амністію і повернулись із заслання у 1950-х рр., вдалось відновити і автономну республіку, яка цього разу проіснувала аж до 1991 р. [3, с. 149–232].

У травні 1991 р., на хвилі піднесення демократичних рухів у національних республіках Радянського Союзу, Верховна Рада ЧІАРСР проголосила про створення окремої Чечено-Інгушської республіки (далі – ЧІР) у складі СРСР, ставши в останні місяці існування радянської держави шістнадцятою союзною республікою. Однак після того, як у вересні цього ж року

Загальнонаціональний конгрес чеченського народу (далі – ЗКЧН) на чолі із Джохаром Дудаєвим, – генералом-майором авіації радянської армії, який на початку 1990-х рр. очолив чеченський національний рух, – вирішив ліквідувати Верховну Раду ЧІР, і прихильники ЗКЧН штурмували її будівлю, вбиваючи при цьому противників, з'їзд депутатів різних рівнів із Інгушетії проголосили декларацію про створення окремої Інгуської республіки, яка увійшла до складу РРФСР.

На власне ж чеченських теренах за період жовтня 1991 – липня 1992 рр. відбулось справжнє державне та міжнародне становлення Чеченської республіки, де відбулись президентські (переміг Джохар Дудаєв) та парламентські вибори, проголошено державний суверенітет, націоналізовано озброєння та військова техніка військових частин Збройних Сил СРСР, які розташовувались на території Чечні, прийнято Конституцію Чеченської республіки, отримано міжнародне визнання (у березні 1992 р. Верховна Рада Грузії прийняла акт про визнання незалежності Чечні) та навіть вдалось підписати наприкінці травня 1992 р. міжурядову угоду із Росією як правонаступницею СРСР про виведення російських (колишніх радянських) військ з території Чечні. Цим договором Росія де-юре визнала незалежність Чеченської республіки [1, с. 93–128]. Здавалось би, питання виходу Чечні із російського та радянського простору вже успішно та мирно вирішене.

Однак з кінця 1993 р., російська сторона на чолі із Б. Єльциним, який після перемоги над парламентом значно посилив свої позиції, розпочала кампанію на приєднання Чечні до РФ. На рівні економіки розпочалась російська торгівельна блокада Ічкерії, а російські спецслужби всередині самої Чечні розгорнули потужну пропаганду проти Дудаєва та його оточення, фінансували та озброювали опозиційні до чеченського очільника сили у Чечні, однак до масових братовбивчих сутичок справа не дійшла. Тоді російське керівництво вирішило безпосередньо самим вторгнутись на чеченську територію, і військовим шляхом повернути Чечню в межі Росії [1, с. 131–218].

Таким чином, Б. Єльцин, рейтинг якого на середину 1990-х рр. уже був дуже низьким, ризикнув піти на авантюру, яка могла коштувати значно більше, аніж просто політичного рейтингу. Як писав британський журналіст Бен Джуда: «Борис Єльцин відправив на смерть 7500 солдат – воювати у невдалій війні проти чеченських повстанців, яку він зрештою програв, принизивши рештки армії, котру (колись – П. А.) готували для перемоги над НАТО шляхом вторгнення через Фульдський коридор» [2, с. 41]. І справді, так звана Перша чеченська війна 1994–1996 рр. виявилась для Кремля фатальною: чеченці здобули повну перемогу, відстояли власну незалежність, а російські війська, згідно із підписаними між двома сторонами Хасавюртськими угодами 1996 р., а пізніше – і мирним договором 1997 р., були змушені повністю покинути територію Чечні [10].

Значними були й людські втрати: навіть за офіційною російською статистикою загинуло та попало безвісти близько 5528 осіб, а поранено 16098 військовослужбовців із російського боку [11]. Російський же комітет солдатських матерів, враховуючи лише солдат строкової служби, нарахували з боку російської армії 14 тис. убитими [12]. Із чеченського боку нараховують вбитими близько 3 тис. військових та 80 тис. цивільного населення, а пораненими – ще 240 тис. мирних жителів [8, с. 129–131]. Загалом, на Північному Кавказі на довгі роки створено зону нестабільності та гуманітарної катастрофи, а престиж Росії як демократичної держави, та її лідера, який себе до цього позиціонував як людину ліберальних поглядів, суттєво упав як всередині країни, так і за її межами.

Тим не менше, було зрозумілим, що мир, укладений після Першої чеченської кампанії, не буде тривалим. По-перше, російське суспільство сповнювали реваншистські настрої після, на їхню думку, принизливої Хасавюртської угоди, а Кремль не міг змиритись із відсутністю власного контролю над Чечнею, яку надалі вважав сферою власних інтересів. Тим паче, що на кінець 1990-х рр. видавалось, що російське військове командування врахувало недоліки першої війни на Північному Кавказі, і якщо й розпочнеться нова операція у Чечні, то вона пройде швидко та із мінімальними втратами. По-друге, відбулись зміни й із чеченського боку: першу скрипку у політичному житті республіки Ічкерії щораз то більше почали грати польові командири, які були радикально налаштовані щодо подальшого юридичного перебування Чечні у складі РФ, а президент цієї кавказької республіки Аслан Масхадов, який уособлював державну владу та був офіційно визнаною Москвою дипломатичною стороною, стрімко втрачав політичні позиції та авторитет серед чеченського населення [7, с. 90–95]. Відтак, відновлення конфлікту на Північному Кавказі залишалось лише питанням часу.

Вже на початку серпня 1999 р. розгорнулись активні військові дії у Дагестані, які за декілька тижнів переросли у масштабне протистояння на території Чечні. До речі, до сьогодні залишаються на рівні здогадок істинні причини конфлікту в Дагестані. Українські ЗМІ ще у серпні 1999 р. називали дагестанські події «дивною війною», адже при декларованому офіційною владою Росії повному контролі на кордоні із Чечнею, загони чеченських бойовиків під керівництвом Хаттаба та

Ш. Басаєва цілком безперешкодно через нього перейшли на територію Дагестану, а до цього – абсолютно спокійно збудували на російсько-чеченському прикордонні цілу систему інженерних споруд [13]. Тому у цьому випадку йшлося або про явну дезорієнтацію російських військових, або про кулуарні домовленості зацікавленої у провокуванні конфлікту частини політичної верхівки Росії із польовими командирами Чечні. «Комсомольська правда в Україні», зокрема, припускала, що конфлікт на Кавказі міг бути вигідним як Кремлю, адже створював підстави для введення в Росії надзвичайного стану, а, отже, – перенесення чи відміни виборів до парламенту та президента Росії, так і для чеченських польових командирів, для яких бойові дії були часом для посилення власної влади та особистого збагачення [14]. Якби там не було, але операція в Дагестані прискорила відновлення бойових дій у Чечні, які увійшли в історіографію під назвою «Друга чеченська війна».

Нова чеченська кампанія – без сумніву, кривава подія із численними людськими жертвами – могла відіграти для В. Путіна, як це цинічно не було би, як позитивну роль, адже створювала можливість для прояву російським очільником своїх найкращих особистісних якостей та умінь керівника (а за відсутності таких – для «вितворення» їхнього позитивного образу у ЗМІ), а, відтак, – і для здобуття високого політичного рейтингу – комфортного плацдарму для здійснення власної політики, так і стати справжнім президентським провалом, перетворивши Володимира Володимировича, щонайменше, на політичного невдачу.

Український політикум відреагував на відновлення активних бойових дій на Північному Кавказі по-різному. Тодішній Президент України Леонід Кучма, як і інші, наближені до президентської команди політики, дотримуючись дипломатичних рамок, зайняли, за словами кореспондента «Дзеркала тижня» Володимира Кравченка, позицію «балансування на вузькому лезі ножа між розлюченими росіянами і неконтрольованими чеченцями», і така модель поведінки, на думку журналіста, була досить вдалою, адже дозволяла не погіршувати відносин ані з Кремлем, ані з чеченцями [15]. Відтак, у своїх інтерв'ю та промовах Леонід Данилович якщо і згадував про конфлікт у Чечні, то обмежувався лише загальними фразами про те, що розпад Росії не вигідний для України, сподіваннями на якнайшвидше завершення бойових дій і вирішення Росією усіх її нагальних проблем, та засудженням тероризму та сепаратизму як такого, прямо не звинувачуючи жодну зі сторін протистояння [16–18].

По-іншому відреагували на війну у Чечні опозиційні до президента українські політсили. Прихильники націоналістичної УНА–УНСО, які вважали дії Росії у Чечні збройною агресією ще з часів Першої чеченської війни, підтримали сторону прихильників Ічкерії. На думку Андрія Шкіля, очільника цієї організації – Росія, яка упродовж всієї своєї історії була шовіністичною «в'язницею народів», на початку ХХІ ст. стала ще більш деспотичною та реваншистською, а тому й «придушила» Чечню, яка прагнула незалежності [19]. Допомогла УНА–УНСО чеченцям і організаційно. Так, при львівському обласному відділенні цієї організації на початку 2000-х рр. виходили інформаційні бюлетені комітету «Вільний Кавказ», що відображали події війни у Чечні з точки зору сторони повстанців, а самі члени цієї націоналістичної організації постійно здійснювали гуманітарну допомогу для чеченських біженців [20].

Представники Народного руху України вважали операцію у Чечні частиною путінського плану створення політичної «димової завіси», яка би весь час перебувала у центрі новин, відволікаючи, у такий спосіб, увагу росіян від інших внутрішніх політичних, економічних та соціальних проблем Росії [21]. При цьому, «рухівці», як і більшість правих та правоцентричних політичних сил, різко засудили чеченську операцію росіян, трактуючи її як «геноцид і винищення героїчного чеченського народу на Північному Кавказі», якого намагались безпідставно колективно покарати через злочини конкретних терористів, та закликали своїх колег у парламенті підготувати звернення до депутатів російської Державної Думи із вимогою припинити чеченську військову кампанію [22–23]. Надавали «рухівці» чеченській стороні і конкретну допомогу. Зокрема, при одеській обласній організації партії «Український народний рух» створили чеченський інформаційний центр, метою якого, за словами засновників, було створення умов для об'єктивного і правдивого висвітлення «війни Російської Федерації проти чеченського народу під благими прикриттями боротьби з тероризмом», що викликало обурення з боку російського МЗС [24–26]. А у 2002 р. очільник цієї обласної організації Віктор Цимбалюк та керівник одеської обласної організації Всесвітнього конгресу вайнахів Хусейн Берсанукаєв підписали листівку «Апофеоз російського імперського шовінізму», у якій відкрито висловили протест проти дій російської влади в Чечні [27].

Українські соціалісти, які традиційно підтримували своїх колег відповідного ідейного спрямування у Росії, вбачали причини війни у Чечні у «кризі ельцинського режиму» і «печерному капіталізмі», породженому цією ж політичною системою, та покладали відповідальність за терор та насилля на Кавказі насамперед на Кремль [28].

Ще радикальніше відреагували українські комуністи: назагал вважаючи події у Чечні війною «одного бандитського угруповання російських олігархів проти іншого бандитського угруповання чеченців», усе ж основною причиною появи сепаратизму на Кавказі вважали розпад СРСР, який, мовляв, ініціювавши процес розвалу країни, за принципом доміно, спровокував відповідні умови і у Чечні [29]. Разом з цим, Б. Олійник, також член КПУ, допускав право Росії «викорінювати терористів як персоніфіковане універсальне зло в чистому вигляді», але лише за умови розмежування бойовиків від мирного населення [30].

Відтак, як зауважив журналіст В'ячеслав Піховшек в одному із випусків своєї передачі «Епіцентр» в ефірі телеканалу «1+1», серед українських політиків в результаті сформувався дві точки зору на російсько-чеченську проблему. Згідно із першою, тероризм засуджувався як такий безвідносно до національності, а згідно із другою, росіяни виступали шовіністами, а чеченці – повстанцями проти імперських зазіхань перших [31].

Протистояння у Чечні знайшло свої відгуки і серед української журналістської громадськості, особливо упродовж осені 1999 – весни 2000 рр. – періоду особливо гарячої фази конфлікту, коли російські війська займали чеченську територію. Так, журналісти газети «День», негативно оцінюючи розгортання військової операції, яка уже з перших днів призвела до руйнувань та людських смертей, зазначали, що для російської політичної еліти успішна військова операція та принаймні «маленька перемога» у ній необхідна для отримання підтримки електорату, а оскільки, мовляв, «ця еліта вже програла в економіці, збанкрутувала в політиці», то військова сфера залишилась єдиною, де можна було ще спробувати здобути успіх [32]. З іншого боку, у цій же газеті висловлювались думки, що для досягнення високого рейтингу В. Путіну було зовсім необов'язково вдаватись до силового сценарію на Кавказі та знищення інфраструктури, яку потім самій же ж Москві за власний кошт довелось би відновлювати, та й поява тероризму, боротьба з яким і стала приводом до відновлення чеченської кампанії, стала можливою, не в останню чергу, через некомпетентну політику Кремля на Північному Кавказі та допущення до влади в регіоні кланових угруповань [33–34]. А у газеті «Дзеркало тижня» взагалі припускали, що чеченська кампанія навпаки зашкодить рейтингу В. Путіна, адже будь-яка його найменша поразка у ній могла нівелювати всілякі можливості для Володимира Володимировича сформувати централізовану вертикаль влади на чолі із собою [35].

«Факти і коментарі» намагались трактувати чеченський конфлікт безсторонньо, подаючи точки зору конфліктуючих сторін. Тим не менше, якщо про російські збройні сили у статтях видання йдеться переважно як про «федеральні війська», і їхня діяльність оцінюється якщо не позитивно, то нейтрально, то армію чеченців журналісти видання називають «сепаратистами» та «бойовиками», а персона офіційного президента Чечні А. Масхадова нерідко зображується так само негативно, як і польових командирів. Більше того, Аслан Алієвич часто постає у виданні як цілком неоднозначний політик, який «намагався лавірувати між чеченськими польовими командирами, старійшинами та Москвою, і врешті зробив свій вибір – відкрито виступив проти федерального уряду» [36–38].

Подібний підхід застосовано і у «Високому замку», де російські війська трактуються як «федеральні сили» та «федерали», а прихильники Ічкерії – як «чеченські бойовики» та «терористи», однак дії Москви на Кавказі «замківчани» ніяк не виправдовують, більше того – стверджують, що саме із чеченської кампанії сам Володимир Путін вигідно скористався, зумівши впродовж лише декількох місяців стрімко підняти власний політичний рейтинг, обігнавши водночас своїх найбільших конкурентів [39–41].

Для кореспондентів «Комсомольської правди в Україні» бойові зіткнення на Північному Кавказі – це, насамперед, смерті та поранення військових та мирного населення, а також руйнування населених пунктів. На сторінках видання чітко прослідковується зображення двох рівнів у цьому конфлікті: рівень політичної еліти – російської та чеченської верхівки, які відповідальні за розгортання війни та масштабні криваві сутички, адже, мовляв, через власну бездіяльність та некомпетентність не змогли запобігти військовим діям, та рівень пересічних військових та мирних мешканців, які власне і стали жертвами непрофесійності очільників по обидві сторони протистояння [42–44]. Разом з цим, у цій же газеті знаходимо й думки, що за злочини чеченських польових командирів свою частину відповідальності повинне нести населення Чечні, яке, мовляв, «до бандитів відноситься як до національних героїв» [45], а вояків чеченських збройних формувань журналісти видання називають «бойовиками» та «бандформуваннями» [46]. З російського ж боку журналісти критикували не стільки правлячу політичну верхівку, як очільників російських силових структур [47].

Що ж стосується зображення безпосередньо чеченських подій, то досліджені нами газети зводили його до кількох типових для всіх них інформативних блоків: переказу ходу військових операцій у Чечні; прогнозування ймовірних подальших військових дій; інформування про

бомбардування та обстріли однією та іншою стороною конфлікту тих чи інших житлових місцевостей та військові жертви; розповіді про діяльність як російської військової верхівки, так і чеченських «польових командирів»; опис гуманітарної ситуації в Чечні включно із проведенням інтерв'ю із місцевими жителями, в тому числі і із табору поборників Ічкерії.

Лейтмотивом усіх цих публікацій була певна концептуальна роздвоєність: з одного боку, журналістам навіть ліберального штибу все ж видавалась зрозумілою боротьба із терористичним радикалізмом на Кавказі, який, врешті, потенційно міг загрожувати й Україні, однак, з іншого боку, жорстоке ведення російськими військовими обстрілів по поселеннях із мирними жителями, значні людські втрати серед особового складу військових, зрештою – й усвідомлення того, що чимала частка відповідальності через розвій радикалізму на Кавказі лежить на самому Кремлі, через бездіяльність останнього у 1990-х рр. – не сприяло й цілковито прихильному ставленню до ролі російської політичної та армійської верхівки у цій війні. Більше того, чим довше тривала військова кампанія на Кавказі, тим менше залишалось кореспондентів, які прогнозували швидке її завершення. Коли ж російські війська зайняли усю територію Чечні, а бої із повстанцями все одно тривали, то для більшості журналістів остаточно стало очевидним, що конфлікт на Кавказі – не на один рік, і триватиме ще довго, нехай і у вигляді не відкритої наступальної операції, а партизанських вилазок.

Таким чином, розгортання чергового військового протистояння у Чечні зустріло різну реакцію серед українського політичного та журналістського середовищ, і коливалась від солідарності із чеченськими військовими до підтримки, принаймні на рівні офіційного протоколу, дій Росії. Зрозумілим для усіх було одне – попереду для Чечні та її населення починаються не найкращі часи, а розвитку у регіоні набуватиме не економіка чи культура, а бандитизм, хаос, насилля, та беззаконня, доповнені кланово-патріархальними стосунками, місцевим різновидом ісламу та сплетенням інтересів місцевої та глобальної політики.

Список використаних джерел

1. Данлоп Дж. Россия и Чечня: история противоборства. Корни сепаратистского конфликта / Дж. Данлоп; пер. с англ. Н. Банчик; – Москва: Р. Валент, 2001. – 232 с. 2. Джуда Б. Крихка імперія. Як Росія полюбила і розлюбила Владіміра Путіна / Б. Джуда; пер. з англ. П. Білака, С. Мензелевського. – Київ: Медуза, 2015. – 412 с. 3. Садулаев Г. Прыжок волка. Очерки политической истории Чечни от Хазарского каганата до наших дней / Г. Садулаев. – Москва: Альпина нон-фикшн, 2012. – 210 с. 4. Саттер Д. Менше знаєш – краще спиш: Шлях Росії до терору та диктатури за Сльцина та Путіна / пер. з англ. Н. Комарової / Д. Саттер. – Київ: Дух і літера, 2016. – 200 с. 5. Херпен М. Х. Ван. Війни Путіна. Чечня, Грузія, Україна: незасвоєні уроки минулого / М. Х. Ван Херпен; пер. з англ. С. Олешко, М. Заіченко. – Харків: Віват, 2015. – 306 с. 6. Батенко Т. Прелюдія Путіна: «Перебудова» в Кремлі / Т. Батенко. – Львів: Дзига, Мета, 2001. – 248 с. 7. Коцур В. Конфлікт у Чечні та його вплив на міжнародне становище Російської Федерації / В. Коцур // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін: зб. наук. праць / ред. В. П. Андрущенко; М-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 2. – С. 90–95. 8. Лавер О. Про людські втрати в російсько-чеченських війнах 1994–2007 років / О. Лавер. – Науковий вісник УжНУ. Серія: Історія. – Ужгород: УжНУ. – Вип. 21. – 2008. – С. 129–135. 9. Наумов А. С. Інститут глави держави як чинник внутрішньополітичних трансформацій у Росії: перше президентство Володимира Путіна: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / А. С. Наумов. – Чернівці, 2007. – 20 с. 10. Росія і Чечня. П'ята річниця підписання Хасавюртської угоди // Радіо «Свобода». – 2001. – 3 вересня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/880150.html>. 11. Списки погибших военнослужащих. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.memo.ru/hr/hotpoints/N-Caucas/soldat/app1-index.html>. 12. Тучкова А. Солдатские матери проголосуют за мир. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ng.ru/events/2000-03-23/2_vote.html. 13. Зам'ятін В. Дивну війну закінчено? / В. Зам'ятін // День. – 1999. – № 155. – 26 серпня. 14. Чугаев С. Тлеющий конфликт выгоден и Москве, и Грозному // Комсомольская правда в Украине (Киев) / С. Чугаев. – 1999. – № 134. – 22 июля. 15. Кравченко В. Хрестовий похід Кремля / В. Кравченко // Дзеркало тижня. – 2002. – № 43. – 8 листопада. 16. Кучма Л. В сегодняшнем неспокойном мире Украина, Россия и Беларусь не могут обходиться друг без друга / Л. Кучма // Факты и комментарии. – 2000. – 5 мая. 17. Кучма Л. Сегодня ситуация в Украине со всех точек зрения лучше, чем у наших ближайших соседей / Л. Кучма // Факты и комментарии. – 1999. – 30 октября. 18. Кучма Л. Украина выгодна богатая и стабильная Россия / Л. Кучма // Факты и комментарии. – 1999. – 19 октября. 19. Варсегов Н. Как во городе во Львове я по-русски говорил... / Н. Варсегов // Комсомольская правда в Украине. – 2001. – № 37. – 28 февраля. 20. Марчук Л. Львов освобождает Кавказ / Л. Марчук // Комсомольская правда в Украине. – 2000. – № 63. – 6 апреля. 21. Виступ Мовчана П. М., фракція «Народний рух України» // Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України від 21 вересня 1999 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://static.rada.gov.ua/zakon/skl3/BUL34/110100_57.htm. 22. Виступ Ратушного М. Я., члена Комітету Верховної Ради України з питань бюджету (виборчий округ 164, Тернопільська область), фракція НРУ

// Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України від 19 січня 2000 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/2380.html>. 23. Виступ Удовенка Г. Й., голови Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин (багатомандатний загальнодержавний виборчий округ), фракція НРУ // Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України від 29 лютого 2000 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/2467.html>. 24. Виступ Біласа І.Г., голови Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності (виборчий округ 120, Львівська область), фракція НРУ // Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України від 11 лютого 2000 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/2459.html>. 25. Кречет П. Кто расскажет правду о Чечне? // Комсомольская правда в Украине. – 2000. – № 28. – 15 февраля. 26. УНА–УНСО хочет поучаствовать в чеченской войне / П. Кречет // Сегодня. – 1999. – № 242. – 25 декабря. 27. Кравченко В. Хрестовий похід Кремля / В. Кравченко // Дзеркало тижня. – 2002. – № 43. – 8 листопада. 28. Виступ Ніколаєнка С. М., секретаря Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти (виборчий округ 185, Херсонська область), фракція соціалістів і селян «Лівий центр» // Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України від 14 вересня 1999 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/2324.html>. 29. Виступ Терещука В. В., голови підкомітету Комітету Верховної Ради України у закордонних справах і зв'язках з СНД (багатомандатний загальнодержавний виборчий округ), фракція КПУ // Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України від 19 січня 2000 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/2380.html>. 30. Виступ Олійника Б. І., голови Комітету Верховної Ради України у закордонних справах і зв'язках з СНД (багатомандатний загальнодержавний виборчий округ), фракція КПУ // Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України від 19 січня 2000 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/2380.html>. 31. Лозовий Е. Українське відлуння московських подій (03.11.02) // Інформаційно-політичний портал «Четверта влада». – 2002. – 4 ноября. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://4vlada.net/ukra%D1%97nske-v%D1%96dlunnya-moskovskikh-pod%D1%96i-031102-telekanal-11-er%D1%96tsentr>. 32. Портников В. Близький Кавказ / В. Портников // День. – 1999. – № 169. – 15 вересня. 33. Зам'ятін В. Після Дагестану знову Чечня / В. Зам'ятін // День (Київ). – 1999. – № 177. – 25 вересня. 34. Костюкевич В. Росія знищує Чечню / В. Костюкевич // День. – 2000. – № 51. – 23 березня. 35. Портников В. Россия для Путина / В. Портников // Зеркало недели. – 2000. – № 1–2. – 15–21 січня. 36. Джеджула А. Взят последний опорный пункт боевиков на пути федеральных войск к Грозному / А. Джеджула // Факты и комментарии. – 1999. – 4 декабря. 37. Джеджула А. Владимир Путин заявил, что чеченская кампания близка к завершению / А. Джеджула // Факты и комментарии. – 1999. – 24 декабря. 38. Козлов И. Аслан Масхадов ввел в Чечне военное положение и призвал мусульман объявить России священную войну / И. Козлов // Факты и комментарии. – 1999. – 7 октября. 39. Батенко Т. Прощення, а не прокляття / Т. Батенко // Високий замок. – 2000. – № 3–4. – 6–13 січня. 40. Єрьомін А. Грозний – під контролем «федералів». Війна йде в гори / А. Єрьомін // Високий замок. – 2000. – № 28. – 5–6 лютого. 41. Єрьомін А. Хаттаб погрожує захопити російські міста / А. Єрьомін // Високий замок. – 2000. – № 22. – 29–30 січня. 42. Баранец В., Герасименко С. О характере наших потерь в Чечне / В. Баранец, С. Герасименко // Комсомольская правда в Украине. – 2000. – № 6. – 14–21 января. 43. Война с бандитами становится отечественной // Комсомольская правда в Украине. – 1999. – № 176. – 23 сентября. 44. Евтушенко А. Чеченская война – / А. Евтушенко // Комсомольская правда в Украине. – 1999. – № 134. – 22 июля. 45. Анисимов Е. Кто толкает Россию в чеченский капкан? / Е. Анисимов // Комсомольская правда в Украине. – 1999. – № 172. – 17–24 сентября. 46. Ладный В. И никто не ответит: наш Аргун наконец? / В. Ладный // Комсомольская правда в Украине. – 2000. – № 4. – 12 января. 47. Баранец В. Война – серьезная работа / В. Баранец // Комсомольская правда в Украине. – 1999. – № 150. – 17 августа.

Павел Артимишин

НАЧАЛО ВТОРОЙ ВОЕННОЙ КАМПАНИИ В ЧЕЧНЕ: ВИДЕНИЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ И МЕДИЙНОЙ СРЕДЫ В УКРАИНЕ

Представляются результаты теоретического исследования видений относительно развертывания Второй чеченской войны, которые распространялись среди украинского политикума и медиа в 1999–2000 гг. Проанализированы предпосылки к началу Второй чеченской кампании. Показано, что среди политиков и журналистов Украины видение таких процессов в России были часто разнообразными. В выводах отмечается, что несмотря на неоднозначность оценок войны на Северном Кавказе, большинство украинских корреспондентов видели в исследуемых событиях желание Кремля не столько одержать победу над международным терроризмом, как просто завоевать территорию Чечни.

Ключевые слова: Вторая военная кампания, Россия, Чечня, Украина, медиа.

Pavlo Artymyshyn

**THE BEGINNING OF THE SECOND MILITARY CAMPAIGN IN CHECHNYA:
THE UKRAINIAN POLITICAL AND MEDIA ENVIRONMENT'S VISIONS**

The results of the theoretical study of the visions concerning escalation of the Second Chechen war, which circulated among Ukrainian politicians and journalists in 1999–2000 are presented. Preconditions of the beginning of the second Chechen campaign are also analyzed. It is shown that there were different visions of such sort of politics in Russia among the Ukrainian society. Conclusions are drawn that despite the fact that there were various opinions about the war in the Northern Caucasus among the Ukrainian correspondents, most of them perceived in investigated events not Kremlin's desire to get victory over the international terrorism, but its attempt to conquer the territory of Chechnya.

Key words: The Second military campaign, Russia, Chechnya, Ukraine, media.

УДК 327.39(477):327.7(438+439+437.6+437)

Світлана Зуб

**ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОВИГІДНИХ
ВІДНОСИН У ФОРМАТІ УКРАЇНА-»ВИШЕГРАД+»**

У статті досліджено особливості партнерства між Україною та Вишеградською групою на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин. Обґрунтовано потребу переосмислення функцій Вишеграду та проаналізовано основні інструменти розвитку взаємовигідних відносин у форматі Україна-»Вишеград+». Розглянуто можливість використання Україною євроінтеграційного досвіду країн Вишеградської четвірки. Наведено висновки та рекомендації країн Вишеградської групи та України щодо вироблення взаємовигідного формату співпраці.

Ключові слова: регіональна співпраця, формат Україна-»Вишеград плюс», пріоритетні напрями діяльності, Вишеградська група.

Подальша співпраця між Україною та державами В4 є важливим чинником, який сприятиме успішній реалізації одного з основних пріоритетів зовнішньої політики України – курсу на європейську інтеграцію. У середньостроковій перспективі відносини між Україною та державами Вишеградської четвірки все більше набувають економічного характеру (з огляду на близьке географічне розташування) та сприяють налагодженню бізнес-зв'язків. Однак взаємодія із центральноєвропейськими країнами може набути нової якості після розв'язання чи принаймні пом'якшення етнічних, історико-культурних конфліктів, що виникли між суспільствами [1, с. 4]. За цих умов міжлюдські контакти, традиційно розвинені у цьому регіоні, в подальшому сприятимуть реалізації спільних гуманітарних проєктів, формуванню атмосфери т.зв. центральноєвропейського духу, переосмисленню функцій Вишеграду та визначенню основних інструментів розвитку взаємовигідних відносин у форматі Україна-»Вишеград+».

Специфіка діяльності та перспективи розвитку Вишеградської четвірки неодноразово були предметом наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Доволі часто зазначена тема обговорюється на міжнародних форумах, що сприяє не тільки теоретичному осмисленню ролі центральноєвропейських країн у сучасній системі міжнародних відносин, а й має важливе практичне значення для впровадження регіональних інтеграційних проєктів, демократизації суспільних процесів та засвоєння механізмів реалізації національних інтересів в умовах глобалізації. Діяльність країн Вишеградської групи відображається в науково-теоретичних напрацюваннях багатьох дослідників, а саме: П. Вагнера, Є. Кіш, І. Артьомова, А. Кудряченка, М. Лендъел, Я. Логінова, Г. Месежнікова, С. Мітряєвої, Т. Стражая, В. Пулішової та ін. [2].

Водночас поза увагою вчених залишилося питання про перспективи розвитку країн В4 у зв'язку з новими геополітичними викликами. Власне переосмислення функцій Вишеградської четвірки та виявлення найсприятливіших механізмів співпраці з Україною і є метою запропонованого дослідження.

Процес економічної інтеграції та політичної асоціації України з Європейським Союзом неможливий без надійної підтримки з боку наших європейських друзів і справжніх адвокатів України всередині ЄС, якими без перебільшення є країни В4. Тим більше, що така інтеграція має будуватися саме на посиленні регіонального складника співробітництва [3]. Лише в такий спосіб, використовуючи євроінтеграційний досвід Угорщини, Польщі, Чехії та Словаччини, отримуючи експертну, дорадчу та технічну допомогу цих держав, ми матимемо можливість впевнено споглядати європейське майбутнє України.